

پوشاک مردان در دوره ساسانی

جناب آقای دکتر علی محمودی عالمی

استاد یار گروه هنر دانشگاه غیر انتفاعی مارلیک نوشهر

فاطمه دریائی

دانشجوی کارشناسی ارشد طراحی پارچه و لباس

چکیده

در دوره هایی از زمان، واقعیت و ظهور و بیان آن با استفاده از میانجی هایی صورت میگیرد که بازتاب ذهنی یکی از این موارد بوده است. هنر، خلق بستری متعالی برای اندیشه های انسانی است که همواره در طول تاریخ، ایران، مبدع بسیاری از شیوه ها در زمینه هنر بوده است. شیوه های هنری در دوره ساسانی به اوج خود رسیده از طرفی اهمیتی که پوشاک در طول تاریخ بشری داشته، واقعیتی غیر قابل انکار است. پوشاک در دوره ساسانی نشان از منزلت اجتماعی افراد بوده است. در این مقاله هدف این است که در مورد چگونگی و ترتیب پوشش مردان در جامعه ساسانی و نبردها به طور کامل پرداخته شود. پرسشی که مطرح میشود این است که سلیقه و ظاهر پوشش مردان در این دوره چگونه بوده است. در نهایت حاصل این پژوهش پوشش سر، تن، پا ها در مردان ساسانی را شرح میدهد که چگونه با پوشش خود مقام و منزلت افراد را مشخص میکردند.

کلیدواژه: پوشاک، مردان، نقوش، دوره ساسانی

مقدمه

سیر تحول اندیشه های مردم ایران در دوره ساسانی، تنها از طریق آرمان های سیاسی و دینی آنها حاصل نمیشود بلکه بررسی وضعیت پوشاک آنها نیز میتواند به شناخت بیشتر هنر این دوره کمک کند. چرا که پوشاک از نیاز های اولیه و اساسی بشر محسوب می شود و نوع آن نشان دهنده منزلت و جایگاه اجتماعی پوشندگان آن است. ساسانیان در بازه زمانی ۲۲۶-۶۵۱م. عهده دار حکومت بودند که به رشد و گسترش بسیاری از هنر ها انجامید. مانند هنر بافندگی؛ صنعت و هنر بافندگی ایران پس از تجربه ای طولانی سرانجام با حکومت ملی ایران دوره ساسانی و با اقتدار و همت پادشاهان اوایل دوره ساسانی چون اردشیر و شاپورها به بار مینشیند و طرح ها، رنگ ها و نقش های ملی ایران به بستر بافته ها جان میگیرد. در تعداد زیادی طرح ها و نقش ها و انواع مدلهای که از سنگ نگاره ها قابل تشخیص است توانگران و صاحبان مقام برای هر فصلی از پارچه و لباس خاصی استفاده میکردند. بنابراین میتوان فرض کرد در دربار ساسانی نظام طبقاتی لباس وجود داشته و طبقات اجتماعی دربار ساسانی هر کدام جامه و نقوش مخصوص به خود را داشتند و همچنین سبک و طرح های لباس افراد شرکت کننده در صحنه شکار نشان دهنده این واقعیت است که نظام و سیستم لباس برای هر واقعه ای متفاوت بوده است.

پیشینه تحقیق

پدید آمدن پوشاک در طول تاریخ، امری تصادفی یا خواست فردی نبوده و بر مبنای تفکرات اقلیمی و معنوی به وجود آمده است. با استناد بر هنر این دوره میتوان اظهار کرد پوشش این دوره با دوره های قبل و بعد خود متفاوت است. در مقاله و کتابهای بی شماری از پوشش ساسانی تحقیق به عمل آمده و مطالعات زیادی به ثبت رسیده است. مانند کتاب پوشاک در ایران باستان تألیف جناب آقای فریدون پور بهمن، ایران در زمان ساسانیان نویسنده کریستین آرتور، هشت هزار سال تاریخ پوشاک اقوام ایرانی به نویسندگی مهرآسا غیبی، طرح ها، نقوش لباس ها و بافته های ساسانی از روشنگر غدیری،.....

روش تحقیق

این پژوهش بر مبنای روش توصیفی و تحلیل و کاربردی صورت گرفته است و از کتابهای معتبر، مقالات علمی-پژوهشی چاپ شده در مجلات و پایان نامه های مرتبط استفاده شد است.

دوره ساسانی

در اوایل قرن سوم پس از میلاد بود که اردشیر اول کنترل استان فارس را به دست گرفت ابتدا شورش به راه انداخت و پس از پیروزی در جنگ داخلی باعث سقوط اشکانیان شد. کهلا شاهکار بزرگ نظامی و یک شاهکار بزرگ دیپلماسی بود.

شروع امپراطوری ۴۴۳ ساله پادشاهان ساسانی و شروع جنگ های طولانی با روم و یادگیری هنر نساجی از چینی ها و مبادلات مهم پارچه ممتاز ابریشم از جاده مشهور ابریشم باعث پیشرفت نساجی، افزایش نقوش، استفاده بیشتر پارچه ابریشم در بین بزرگان و شاهان ساسانی میشده است. کارگاه های سلطنتی نقش بسیار مهمی در صنعت نساجی ایران ایفا می کردند. در واقع زیباترین قطعات پارچه از آنجا خارج میشد، به خصوص پارچه های ابریشم و نخ طلائی بافته و یا با ابریشم و نخ های طلائی گلدوزی میشدند.

بیشترین طرح هایی که روی این پارچه ها گلدوزی میشد، صحنه شکار بود که شاه و درباریان را مورد ستایش قرار میداد و در آن انواع حیوانات از جمله اهو، خروس، مرغابی یا خدنگ (نوعی پرنده) به چشم میخورد. این تصاویر حتی در لباس شاه ها و درباریان بر نقوش برجسته حک شده است.

پادشاهان ساسانی به دلیل جنگ های خارجی که داشتند دارای سپاه های نظامی قوی بودند که بزرگتری ارتش ساسانی اسپاه نام داشت. به عنوان سواران شناخته میشدند و اعضای آن از افراد طبقات بالای جامعه بودند که هم تن به تن و هم با تیر و کمان مبارزه میکردند. ساسانیان سواره نظام زیادی داشتند و دارای نیروهای محلی، مزدوران و متحدان هم به آن اضافه میشد.

شاید گوناگونی پوشش مردان بیشتر برای نظامیان زیادی بود که این حکومت داشت ایجاد شد. برای امنیت مردان نظامی تجهیزات نظامی زیادی برای پوشش کامل آنها در زمان جنگ طراحی و ساخته میشده است. افراد نظامی با درجات بالاتر و اشرافی تجهیزات بیشتر و سنگین تر و استفاده از فلزات گرانبها و منبت کاری با سنگ های قیمتی و جواهر در لباسها داشتند.

اجزای کلی پوشش مردان

پیراهن

یکی از مهمترین و اصلیتترین عناصر تنپوش ساسانیان بود که به ۶ دسته تقسیم میشد.

۱- پیراهن با دامن گرد (نیم دایره رو به بالا) پهلوی چاکدار و تزئین یافته با نوار ها

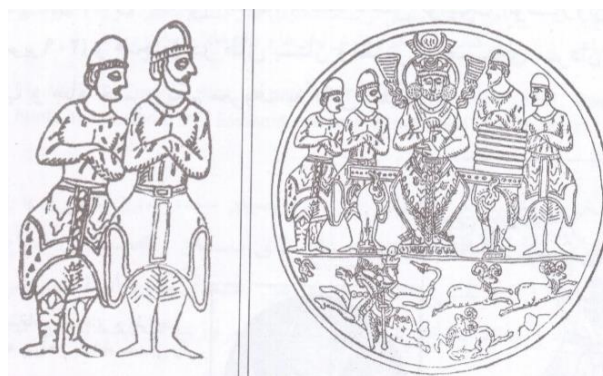
۲- پیراهن با دامن ترک دار که در پهلوها و جلوی دامن پیلی هایی مشاهده میشود. این پیراهن در مراسمات رسمی مورد استفاده قرار میگرفت و نقوش برجسته طاق بستان دلیل بر این ادعاست. (رنجدوست، ۹۰: ۱۳۹۱).

۳- پیراهن با نیم دایره رو به پایین پهلوی چاکدار که حاشیه دوزی دامن در چاکهای اون ادامه دارد.

۴- پیراهن با دامن نیم دایره (رو به پایین) که هر یک از گوشه های این نیم دایره در دو طرف با برشی مورب به پهلوی ها منتهی میگردد.

۵- پیراهن ساده جلو باز که لبه جلوی آن روی هم قرار گرفته است.

۶- نوعی پیراهن عمومی با دامن بسیار ساده که به نظر میرسد مورد این پیراهن احتمالا مورد استفاده مردان عادی قرار میگرفته است. (غیبی، ۲۰۹: ۱۳۹۲-۲۰۱).

تصویر ۱: طرحی از پیراهن رایج ملازمین ساسانی براساس جام خسرو یکم

تصویر دوم: طرحی از پیراهن رایج ساسانی

شلوار

شلوار ساسانیان در قسمت کناره‌های آن به شلوار پارتیان شباهت دارد و خطوط آن از میان کنده کاریهای ظریف به خصوص در دوخت آن کاملاً آشکار است.

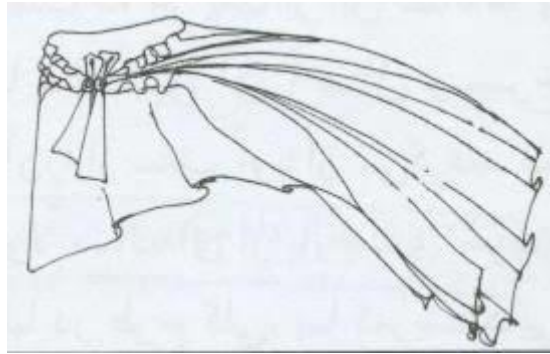
شلوارها در این دوره حالت گشاد دارند و دارای چینهای عرضی بوده است. (پور بهمن، ۱۳۹۲: ۱۳۱). شلوار چین دار ساسانیان، کمر گشاد نبوده، بلکه اندازه کمر معمولی بود فقط با درز گرفتن لنگه های شلوار، چینه ای بر روی هم ریخته آن به وجود می آمد. بخش بالایی شلوار هم عبارت بود از یک پارچه مستطیل شکل که به صورت طولی تا خشتک امتداد دارد و به اندازه کسی که آن را پا میکرده، بریده میشده است. ساسانیان برای شلوار های خود یک پارچه بسیا ضخیم، حتی چرم، به عنوان زیر پایی به شلوار اضافه میکردند که از زیر کف هریک از پاها عبور میکرد (پور بهمن، ۱۳۹۲: ۱۳۱).

تصویر ۳: طرحی از شلوار اردشیر دوم پادشاه ساسانی

شنل

ساسانیان هرازگاهی از شنل به عنوان لباس رو لباسی که نشانه اشرافیت و پادشاهی بود، استفاده میکردند، مانند شنل شاپور ول در نقش رستم و اردشیر بابکان در طاق بستان که دنباله شنل آنها بر روی نقش برجسته کاملاً مشهود است (غیبی، ۱۳۹۲: ۲۱۱).

تصویر ۴: طرح شنل ساسانیان (غیبی، ۱۳۹۲:۲۱۲)

نگاهی به پوشش مردان در نقش برجسته ها و ظروف ساسانی

نقش برجسته های سنگی دوره ساسانی قابل رویت ترین سندهنر ساسانیان به شمار میرود. (شیپمن، ۱۳۶: ۱۳۹۰-۱۳۷) که در تحقیقات و مطالعات تاریخی، سیاسی، اجتماعی و مذهبی، از منابع و مآخذ معتبر و ارزشمند این دوره از حیات اجتماعی جامعه ایران محسوب میشوند (محمودی، ۱۳۸۸: ۱۱۶). این نقوش به مثابه معیارهای اصیلی هستند که میتوان مدرک به دست آمده را با آن سنجید و به نتایج و کشفیات مهمی دست یافت (لوکونین، ۱۳۷۲: ۲۸).

در دوره ساسانی هنر جنبه درباری داشته و متناسب با تبلیغات درباری بود، به طوری که اولین پادشاهان این دوره برای بزرگداشت رویدادهای مهمی چون تاج گذاری و پیروزی به نقوش برجسته متوسل میشدند. (صابری، ۱۶۸-۱۵۹: ۱۳۹۱).

در سنگ نگاره ها و همچنین بشقاب های نقره دوره ساسانی چنین به نظر می آید که شلوار مردان ساسانی از برش و طرح کامل تری نسبت به دوره اشکانی برخوردار بوده است، که طرز چین دادن در هر دوره یکی است، اما در دوره ساسانیان در قسمت پهلوی چین ببا نواری موج تزئین یافته است و همین امر این شلوار را ممتاز و منحصر بفرد مینمایاند (غیبی، ۱۳۹۲: ۲۰۸).

تصویر ۵: طرحی از پادشاه و ملکه (تاج، گردن بند، دیهیم، پیراهن، شلوار که در چکمه فرو رفته و طرح و نقش چکمه مشخص شده) موزه هنر والترز

تصویر ۶: بخشی از یک بشقاب نقره ساسانی (نقوش شلوار و بچین ها به خوبی مشخص شده) (غیبی ۱۳۹۲)

بشقابی با طرح شکار پلنگ در موزه آرمیتاژ که شاپور سوم را در حال شکار پلنگ نشان میدهد، پادشاه سواره نیست اما ملبس به لباس کامل سوای است و در حالی که بایک دست گردن پلنگ را گرفته با دست دیگر شمشیر را از پشت بر او فروود آورده است (اخوان مقدم، ۱۳۹۳: ۴۷).

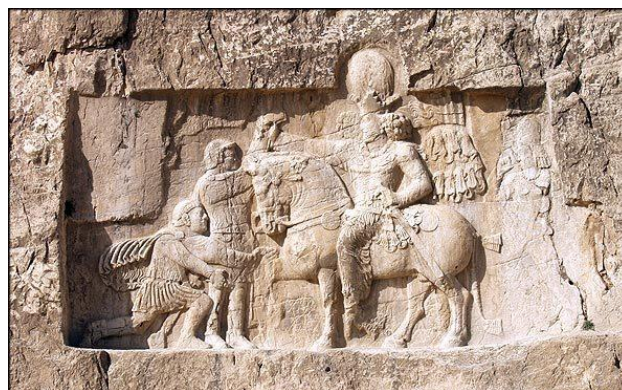
تصویر ۷: بشقاب نقره با طرح شکار شاپور دو

بخشی از یک بشقاب نقره ساسانی که با توجه به نقش طراحی شده شلوار در هر دو بشقاب، شناخت جزئی از نوع شلوار رایج در این دوره به دست می آید، که ما همین نوع دوخت شلوار را در نقش برجسته طاق بستان مشاهده میکنیم، در تمام این موارد شلوارها دارای چین های بسیاری در ناحیه پشت پا هستند. (غیبی، ۱۳۹۲: ۲۰۹).

تصویر ۸: سنگ نوشته شاپور اول ساسانی

تصویر ۹: نقش برجسته شاپور اول در نقش رستم

از زیباترین پوشاک دوره ساسانی، شلواری است که در بیشتر نقوش برجسته این دوره با توجه خاصی همراه با جزئیات به دیوارهای سنگی حکاکی شده است. در نقش برجسته ارشیر اول در طاق بستان (عکس) اردشیر اول با لباس رایج در دوره ساسانی دیده میشود. این لباس شامل شلوار چین دار است که به نوعی شباهت به شلوار های دوره سلوکی و

اشکانی دارد. در این نقش برجسته اهورا مزدا در حال اعطای مقام شاهی به پادشاه است. (دادور و میر عمادی، ۵۰-۴۹:۱۳۹۲). در این نقش برجسته هردو شلواری به پا دارند که از جانب داخل پا چین خورده و به وسیله بندی به مچ پا چسبیده و هر یک کمر بند و گردن بند و دستبندهایی دارند (کریستین سن، ۱۳۸۸:۱۸۷). بانگاهی میان شلوار ساسانیان در نقش برجسته طاق بستان با شلوار شاپور دوم در بشقاب سیمین (تصویر) که تصویر شاپور دوم را با تاجی بر سر و در حال شکار چند شیر نشان می دهد، اسب در حال تاختن از سمت راست به چپ و نیم رخ راست شاه، که سرش را به عقب برگردانده نمایان است. (اخوان مقدم، ۴۵:۱۳۹۳).

تصویر ۱۰: سنگ نگاره ساسانی

تصویر ۱۱: شاپور دوم در هنگام شکار شیر: موزه آرمیتاژ

تصویر ۱۲: داستان شکار بهرام گور و آزاده؛ موزه آرمیتاژ سن پترزبورگ

تصویر ۱۳: شاپور دوم در حال شکار شیر

تصویر ۱۴: خسرو پرویز به همراه درباریان و یک صحنه شکار

ساسانیان هر از گاهی از مانتو یا قبای جلو باز با آستین بلند استفاده می کردند. در واقع شلوار و تونیک (پیراهن) بخش های مکمل در لباس ایرانیان در زمان ساسانیان بوده است که در سنگ نگاره ها و بشقاب ها برجای مانده پیراهن از اصلی ترین و مهمترین عنصر پوشش مردان ساسانی بوده است. طرح پیراهن نقش برجسته اردشیر در طاق بستان و جام یا بشقاب انوشیروان هر دو نشان دهنده پراهن هایی با دامن گرد (نیم دایره ری به بالا) و پهلوی چاکدار و تزئین شده با نوار هایی هستند. (غیبی، ۲۰۳-۲۰۴: ۱۳۹۲)، و نقش برجسته ای که بر فیل سوار است پیراهن با دامن نیم دایره و پهلوهایی چاکدار که تزئین شده است. طرح پراهن ملازمان خسرو انوشیروان در بشقاب نقره باقی مانده که میتوان نتیجه گرفت پوشاک سانیان به یک شکل در ظروف و نقوش برجسته متجلی شده. زیرا پیراهن خسرو و ملازمان با دامن نیم دایره و پهلوهایی چاکدار حاشیه دوزی شده است، همان پوششی که مرد فیل سوار در طاق بستان نیز مورد استفاده قرار گرفته است. شاپور یکم در نقش برجسته ای در «نقش رستم» پیروزی های خود را بر دو امپراطور روم و به زانو در آوردن آنها به نمایش گذاشته است. (دریایی، ۲۰: ۱۳۸۳) این صحنه از بهترین و حساسترین نقش برجسته های ساسانی که از لحاظ حجاری و هم از لحاظ تاریخی اهمیت بساری دارد. در این نقش برجسته، شاپور اول، شلوار گشاد و چین داری به پا دارد که به انتهای آن در قسمت قوزک پا، نواری آویزان شده که برگهای پهن آن در پشت پاشنه روی هم قرار گرفته اند. (موسوی-حاجی، ۱۳۷۴: ۱۵۶-۱۵۷)

طرح لباس شاپور یکم در نقش برجسته «نقش رستم» و بشقابی از دوره ساسانی به دست آمده و منسوب به هرمز دوم، تصویر پادشاه در قالب شکار شیرها دیده میشود. تاریخ آن را سده پنجم یا ششم میلادی دانسته اند. (اخوان اقدم، ۱۳۹۳: ۴۲). در این دو اثر پادشاه با پیراهنی گرد (نیم دایره رو به بالا) و پهلوی چاکدار و تزئین یافته با نوار هایی، همانند پیراهنی که در بیشتر نقوش برجسته و ظروف این دوره دیده شده، میبینیم. طرح شلوار شاپور اول در این نقش برجسته و هرمز دوم در این بشقاب به هم شباهت دارند. چنان که چین ها در قسمت بیرونی بوده و به یک شکل ترسیم شده اند.

تصویر ۱۵: نبرد شاپور اول ساسانی با امپراتور روم والرین (جنس این اثر از ساردونیکس یا عقیق بمانی)

نقوش و تزیینات و رنگ پوشاک

تنوع طرح، نقش و رنگ در بافته های ساسانی حکایت از درک عمیق هنرمندان ساسانی از محیط و فرهنگ قومی ایران دارد. رنگهای شفاف، درخشان و خالص و تاکید بر رنگهای آبی، ابی، سبز، سرخ، زرد، طلایی، صورتی، سبز و سفید در بافت ها وسعت نظر هنرمندان را به ماهیت و تاثیر رنگها نشان می دهد. (فیروز مندی شیره جینی، ۱۳۹۳: ۳)

تزیینات جزئی لباس ها

با بررسی تزیینات جزئی البسه در صحنه شکار گراز میتوان پی برد تمامی این صحنه ها دارای یقه باریک و ایستاده هستند. و تنها بر لباس شاه و خدمه او بعضی از طرح های متوالی قابل مشاهده است. در صحنه شکار گراز طرح های تزیینی دو طرف لباس ملازمان و نقش تک گلی وجود دارد. (روشنک نشاط، ۱۳۹۰: ۸۷)

در طاق بستان، تنها شاه و افراد سر دسته فیل سواران شلوار و چکمه به پا دارند که چکمه بعضی از سر دسته ها تا روی شلوار کشیده شده است. چکمه ها با طرح موج و نقاط نامنظم و پراکنده، احتمالاً مخصوص روز های شکار بوده اند همانند نقش مرغابی در قوسی شکل شلوار شاه که این احتمال را قوت میبخشد که با شلوار های دیگر فرق داشته است. (محمد رضا ریاضی، ۱۳۹۳: ۴۲)

نقوش گیاهی مثل گل هشت پر گل چهار برگ قلبی و گل پُر پر در کمربندها و نقوش چاکها و تزیین یقه و سر استین های پوشاک شاهان ساسانی و گاهی درباریان استفاده میشد. گلهای چهار پر یا دایره مرکزی در یقه های ملازمان شاه به کار میرفت. و گلهای قلبی شکل بر سر آستین های نوازندگان چنگ طراحی شده است. گلهای چهار برگی در یقه نوازندگان قایق شاه و یقه استاده قایقرانان شاه به کار رفته است. (ریاضی، ۱۳۸۲: ۴۳)

نقوش پرندگان هم بیشتر در لباس رم دهندگان دیده شده مانند پرند های ابی، ماکیان، طاووس، درنا و عقاب. (ریاضی، ۱۳۸۲)

نقش حیواناتی مثل گوسفند که در قسمت پهلوها کار میشده و پارچه به دست آمده از مصر که توسط آنتی نوئه کشف شده است. نقش سر گراز که بیشتر در گچ بری ها به کار برده شده، این نقش درون دایره های دوتایی روی لباس قایقران کنار شاه قرار دارد و جزییات ناتمام است. نقش سیمرغ که در لباس شاهان به صورت جفت و متقارن به کار برده میشد. نقش سیمرغ مرکب از شیر پرند برای اولین بار در طاق بستان و منحصر روی لباس شاه ترسیم شده که در غرب ترکستان شرقی دیده میشود. (ماوراءالنهر: نقاشی های افراسیاب)

تصویر ۱۶: نقش سیمرغ

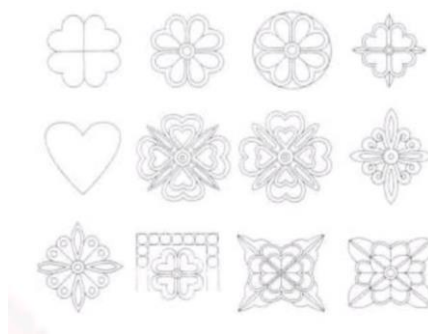
تصویر ۱۷: نقش شیر

تصویر ۱۸: نقش پرنده با صورت انسانی

تصویر ۱۹: نقش حیوانی اسب

تصویر ۲۰: نقش گل های (قلبی، چهاربرگ، پیچک های گل، گل پرپر)

نقوش دیگر مانند دواير متوالی یا پنج نقطه یا هلال و دواير متوالی در تزیین حاشیها و کمر بند و دور تا دور و طرفین لباس ها و سر استین و حاشیه لباس شاه استفاده میشد. در بعضی طیف ها مرغ های دوتایی بین دواير جای داده شده است. (عبدالاحسین زرین، ۱۳۹۰: ۳۸)

دیهمیم

یکی دیگر از تزیینات لباس مردان، دیهمیم یا همان قَر ایزدی بوده است که بر تاج یا کلاه دور گردن و حلقه عهد و پیمان شاهان و ایزدان ساسانی دیده شده است. این نشان از زمان ساسانی به غرب رفته و بعد ها از طریق قوم مهاجر ایرانی "کراوات" به فرانسه و سپس سایر نقاط اروپا راه یافته است. نقش دیهمیم از نمادهای مذهبی - سیاسی و فر ایزدی شاهان ساسانی با صدور پارچه ابریشمی به امپراطوری روم رفته و سپس این نماد مقدس توسط "کُروات" های ایرانی تبار به ارتش لویی چهاردهم وارد شد و به عنوان کراوات که از نام این قوم گرفته شده جزو لباس رسمی اروپاییان شد. (مقدم، ۱۳۲۴:

۳۰-۳۲) بنابراین دیهیم، یکی از لوازم و نشانه های شهریاری بوده است و بر گرد افسر اغلب شاهان این دوره دیده میشود. دیهیم، مرکب از حلقه ای مدور با دو روبان مواج که گاهی بر گردن فرمانروا به صورت طوق روبان دار و یا بدون آن قابل روئت است.

تصویر ۲۲: اردشیر دوم پادشاه ساسانی

در مراسم تاج گذاری بهرام اول در بیشاپور نیز فر ایزدی در دستان اهورامزدا و بهرام و بر گرد افسر آنها به چشم میخورد و همچنین در مراسم تاج گیری نرسی از ایزد بانو آناهیتا در نقش رستم فر ایزدی در دستان الهه و فرمانروا و بر گرد تاج آنها و بر گردن آناهیتا قابلوئیت است. در صحنه تاج بخشی اهورا مزدا به اردشیر دوم در طاق بستان هم دیده شده. کراوات بیشتر به صورت پهن پیش سینه ای دیده میشود که پادشاهان میبستند.

تصویر ۲۳: سنگ نگاره طاق بستان

نتیجه گیری

پوشاک از اصلی ترین عوامل شناخت فرهنگ و عقاید ملت است و هنر، خلق بستر برای بیان عقاید، اندیشه ها و فرهنگ هاست. با استناد بر هنر این دوران میتوان اظهار کرد، به طور کلی پوشاک در این دوران تفاوت هایی با دوران قبل و بعد از خود داشته که نمود کامل پوشش رایج در این دوران را در نقوش برجسته و فلز کاری این دوران شاهد هستیم. سه نوع از پوشاک مهم رایج در این دوره یعنی پیراهن، شلوار و شنل بیشتر چشم میخورد که با عوامل داخلی و خارجی و در زیر سنت ها تزئین و استفاده میشده است. مردان این دوره پوششی کامل در جنگ ها و درباریان شاه از پوشش های مجلل که اشرافیت و مقامشان را مشخص کنند میپوشیدند و مردمان عادی و خدمتگذاران و ملازمان لباس های ساده گاهی با تزئینات اندک به تن میکردند. لباس شاه مثل همه دوران و حکومت ها خاص و جدابافته چه از نظر کیفیت پارچه و چه از نظر رنگ و نقوش و تزئینات به کار رفته در آن متمایز شده بوده است. با توجه به صادرات مهم ایرانیان در دوره ساسانی که منسوجات بوده است طرح ها و نقش ها گوناگون تری نسبت به دوره های قبل داشته و در آن دوره شهرت داشت.

در آخر میتوان گفت که نقش طبقات اجتماعی و به طبع مشاغل و وظایف وابسته به آن ها در شکل دهی پوشاک نقش به سزایی داشته است برای نمونه جنگجویان، روحانیون و درباریان از شرایط خاص و وضع طبقاتی آنها تاثیر می گرفته است.

منابع

- اخوان اقدم، ندا (۱۳۹۳) «تفسیر شمایل نگارانه ی صحنه های شکار در ظروف غلزی ساسانی»، فصلنامه کیمیای هنر، سال ۳، شماره ۱۲، صص ۳۲-۵۰.
- پوربهمن، فریدون (۱۳۹۲) «پوشاک در ایران»، ترجمه هاجر ضیا سیکارودی، تهران: امیر کبیر.
- دادورابوالقاسم و میر هادی، سید علی (۱۳۹۲) «پوشاک ایرانی ایزد مهر، نمادی شرقی در فرهنگ و تجلیات میترا در غرب»، نشریه هنرهای زیبا - هنرهای تجسمی، دوره ۱۸، ثاقب هنر، تهران: ققنوس.
- دریایی، تورج (۱۳۸۳) «شاهنشاهی ساسانی»، ترجمه مرتضی ثاقب فر، تهران: ققنوس.
- رنج دوست، شبنم (۱۳۸۷) «تاریخ لباس»، تهران: جمال هنر.
- ریاضی، محمدرضا، (۱۳۸۲) «طرح و نقوش لباس ها و بافته های ساسانی»، تهران: گنجینه هنر.
- ریاضی، محمد رضا، (۱۳۹۳) «طرح و نقوش لباس ها و بافته های ساسانی»، انتشارات کار کتاب.
- زرین، عبدالحسین، (۱۳۹۰) «تاریخ روزگاران ماکوب»، انتشارات سخن.
- شیپمن، کلاوس (۱۳۹۰)، «مبانی تاریخ ساسانیان»، ترجمه کیکاووس جهانداری، تهران: فرزانه روز.
- صابری، مریم (۱۳۹۱) «تحلیل موضوعی - مکانی سنگ نگاره های دوره ساسانی»، مجله کندوکاو، سال ۴، شماره ۶، صص ۱۵۸-۱۷۶.
- غیبی، مهر اس (۱۳۹۲) «هشت هزار سال تاریخ پوشاک اقوام ایرانی»، تهران: هیرمند.
- فیروزمندی شیره جینی. وثوق بابایی (۱۳۹۳) «نماد شناسی و نقوش جانوری در هنر ساسانی»، مجله پیام باستان شناس.
- کریستین سن، آرتور (۱۳۸۸) «ایران در زمان ساسانیان»، ترجمه رشید یاسمی، تهران: صدای معاصر.
- لوکونین، و.گ (۱۳۷۲) «تمدن ایران ساسانی»، ترجمه عنایت الله رضا، تهران: علمی و فرهنگی.
- محمودی، محمدولی (۱۳۸۸) «جشن آبریزگان و تاق بزرگ بستان»، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز، سال ۵۲، شماره ۲۰۹، صص ۱۱۵-۱۳۶.
- مقدم، محمد، (۱۳۲۴). جزوه شماره ۳، ایران کوده، تهران: ابن سینا.
- موسوی حاجی، سیدرسول (۱۳۷۴) «پژوهش در نقش برجسته ساسانی»، پایان نامه کارشناسی ارشد باستان شناسی، دانشگاه تربیت مدرس.
- نشاط، روشنگر، (۱۳۹۰) «آثار هنری دوره ساسانی»، انتشارات کتابراه.